

seksualitet formodes at ville medføre. De to køn er komplementære i forhold til hinanden og ligeværdige i forhold til Gud. Kvinderne skal følgelig have relativ selvbestemmelse, bl.a. retten til selv at vælge ægtefælle og til at arbejde uden for hjemmet.

Et centralt argument i bogen bliver, at når de kvindelige islamister optræder i det offentlige rum og samtidig fastholder, at kvinden er væsensforskellig fra manden, bliver deres islamtolkning en strategisk læsning til ændring af forholdet mellem kønnene i de mellemøstlige samfund. Kvindernes beskæftigelse med islam kan således ses som en moderne søgen efter identitet.

Tillige beskriver forfatterne, hvorledes de islamistiske kvinder er opmærksomme på det billede, der er fremstillet af dem i Vesten – til lige at de også har den vestlige kvindebevægelse som skjult referenceramme. I modsætning hertil fortælles, hvorledes mellemøstlige kvinder, engageret i de verdslige kvindebevægelser, har set de islamiske strømninger som udtryk for en magtkamp om den offentlige sfære mellem fundamentalistiske mænd og liberale kvinder. Hermed er de kvinder, der bærer slør, blevet usynliggjort i pagt med det entydige billede af en undertrykt muslimsk kvinde, der var en del af kolonialismens billede af en fremskridtsnegativ muslimsk befolkning. Billedet af den underkuede, passive muslimske kvinde har samtidig tjent de vestlige feminister som et spejl til at definere sig selv. Hermed har de været medvirkende til at legitimere imperialismen.

Man kan problematisere, hvorvidt bogen ikke er for forstående over for de islamistiske kvinder, f.eks. når den betegner de tilslørede kvinders tale som konturerne af en islamisk humanisme (s.51). Kvindernes diskurs er, hvilket forfatterne ikke er blinde for, på mange måder uniform, stereotyp og dikotomisierende i stilen „os versus de andre“.

Bogen har valgt at skildre de islamistiske kvinders tale som udtryk for en bevidstgørelsesproces, frem for at vægte deres udtalelser som udtryk for omvendeshistorier. Dvs. at forfatterne tenderer mod at se kvinderne som individer i en ransagelsesproces, frem for kvinder i en oppositionel bevægelse. Dette skal ikke forstås således, at bevidstgørelse og identitet udelukker omvendelse og bevægelse, ej heller derhen, at forfatterne overser bevægelsesaspektet. Man havde de medtænkt dette aspekt noget mere, kunne man bedre have fået

placeret kvindernes uniforme tale og fået præciseret en diskussion af islamismens konsekvenser for mellemøstlige kvinder uden for bevægelsen.

Disse bemærkninger anfægter på ingen måde bogens værdi. Ud over dens synliggørelse af de islamistiske kvinder er den interessant at læse som en erkendelsesproces, hvor forfatterne i deres måde at nuancere billedet af kvinder i bevægelse – som konstituerer sig med stærke dikotomiseringer og stereotypiseringer af andre – samtidig skriver sig ud af en vestlig kvindebevægelse, der synes – på en række områder – at have gjort som de tilslørede kvinder.

Marc Schade-Poulsen
Institut for Antropologi
København

MALCOLM CHAPMAN (ed.): *Social and Biological Aspects of Ethnicity*. Biosocial Society Series 4. Oxford University Press, 1993. 142 sider, ill. ISBN 0-19-852280-0 hardback, pris £27.50.

Givet mange års tabu på race og biologi i store dele af antropologien kastede anmelderen sig over denne sjældne udgivelse om emnet i forventning om, at der måske kunne være noget nyt undervejs fra denne side af det faglige overdrev. Det følgende er, hvad hun fik ud af det:

I England findes der en forening, *The Biosocial Society of Great Britain*, som har til formål at undersøge emner af biologisk og social relevans. Hovedtema for foreningens konference i 1990 var etnicitet, fordi – som det hedder i forordet til den bog, der kom ud af det – „både teorier om samfund og teorier om biologi hører med til det, som folk bringer sammen i konstruktionen af deres etnicitet“! Bogen indeholder tre artikler, hver over fyrrer sider lange. (Om der virkelig kun deltog tre skrivende personer i konferencen, og om artiklernes længde skal kompensere for den lille mængde, står hen i det uvisse. Man må blot håbe, at de i det mindste ikke læste deres artikler op for hinanden for at fylde tiden ud).

Malcolm Chapman har redigeret bogen og skrevet en af artiklerne, som også bærer bogens titel. Han understreger omhyggeligt, at han er elev af Edwin Ardener og desuden nærrer en gammel og vedholdende interesse for biosociale spørgsmål, hvormed han mener

spørgsmål af social art, hvor biologi på en eller anden måde kommer ind i billedet. Han gør en del ud af at lægge afstand til socio-biologien og idéerne om, at social adfærd er biologisk bestemt. Dermed får vi forklaret, hvad det bio-socialt i hvert fald *ikke* er. Han harcelerer over den form for „political correctness“ blandt antropologer, der går ud på, at man dels nægter at tilkende biologien en plads i studiet af samfund, dels afviser, at noget kan være *naturligt*, og dels insisterer på, at alle samfundsmæssige fænomener er sociale konstruktioner. Når han finder etnicitet relevant som et biosocialt emne, skyldes det, siger han, at folk overalt i verden synes tilbøjelige til at beskrive *de andre* i metaforer, hvis billeder hentes i biologien, og det er her – i gråzonen mellem disciplinerne, hvor den folkelige interesse er størst – han finder en overlapning mellem biologien og socialantropologien. Netop her må han som videnskabsmand sætte ind, for, som han siger, man ved jo nok, hvordan det kan gå, hvis man helt overlader denne scene til de „entusiastiske amatører“! Efter således at have begrundet sin interesse og skitseret sit felt redegør han for etnicitet som et klassifikationsmiddel slet og ret og når endog til at sige, at *samfund* i virkeligheden også er klassifikationssystemer, hverken mere eller mindre. Man kan så anbringe sig i forskellige positioner i tid og rum, hvorfra man kan se, at klassifikationerne kommer til at tage sig lidt forskellige ud afhængigt af øjnene, som ser. Der er intet nyt heri, men øvelsen kan da være ganske underholdende. Hvis læseren vil blive klog på human biologi som andet end metafor eller på etnicitet som andet end et middel, hvormed mennesker ordner verden i nette kategorier, bør hun nok søge visdommen i anden lecture.

Lidt klogere på hvad biologisk orienterede antropologer kan have på hjerte, bliver læseren af Helen Macbeths artikel om „eticitet og human biologi“. Om human biologi eller biologisk antropologi, som det også kaldes, siger hun, at den ikke skal betragtes som en særlig disciplin, men mere som en særlig „attitude of mind“, hvis væsentlige træk er dens „holistiske tilgang til perspektiver på biologien hos mennesker i grupper og som en art“. Det er også her, i samspillet mellem mennesker i grupper, at det bliver relevant at se på, hvad etnicitet som fænomen betyder for disse gruppers biologi. Hun gør en del ud af at påpege, at et direkte eller entydigt sammenfald

mellem etniske grupper og bestemte genetiske strukturer fortsat ikke har kunnet påvises, på samme måde som menneskelige racer ikke heller kan afgrænses genetisk. End ikke isolerede etniske grupper på afsides øer i Melanesien, hvor grupperne er over 96 % endogame, opviser kongruens mellem den socialt og kulturelt definerede (etniske) gruppe og genetiske frekvenser. Dette betyder imidlertid ikke, at etnicitet udelukkende er et spørgsmål om kultur og sociale forhold. For forskelle mellem grupper *giver* biologiske udtryk. Eksempelvis har en undersøgelse i Frankrig fundet, at afrikanske indvandrerkvinders graviditeter generelt er af kortere varighed end franske og fransk-afrikanske kvinders i samme socialgruppe. I England har man set en udtalt tilbøjelighed for engelsk syge hos især pakistanske indvandrere. Man har også undersøgt fødselsvægten hos nyfødte børn af mødre indvandret fra asiatiske lande og konstateret, at indiske og pakistanske nyfødte generelt har en lavere fødselsvægt end børn af europæiske mødre, og at børn af sikh mødre i reglen er større end børn af muslimske og hindu kvinder. Forskellene har kunnet henføres til forskelle i ernæringstilstand, for de nyfødtes vedkommende hos mødrene – og ikke til genetiske forskelle, hvis nogen skulle være i tvivl – hvor ernæringsstatus igen kan relateres til kulturelt og religiøst begrundede kostvaner. Macbeth synes at henvende sig til en læzerskare af især naturvidenskabsmennesker, som har brug for at blive oplyst om, hvordan etnicitet som socialt fænomen kan have relevans for forståelsen af menneskers biologi.

For de ikke allerede indviede giver artiklen et indtryk af, hvad det er for en type forskning, der foregår på det humanbiologiske felt. Budskabet er en plæderen for et udvidet „biosocialt samarbejde“ mellem biologi og samfundsvidenskab, idet man ingenlunde behøver at reducere den biosociale forskning til et studie af det sygdomsforårsagende i menneskers sociale adfærd, siger hun. I stedet kan man søge et videre perspektiv på samspillet mellem miljø, herunder etnicitet og kulturelt bestemt adfærd, DNA-koder og den gensidige påvirkning mellem dem. Anmelderen finder, at forskningsperspektivet kunne være nyttigt for eksempel i forbindelse med undersøgelse af den faldende fertilitet hos (især danske) mænd og dens mulige sammenhæng med forekomsten af østrogen i det højindustrialserede miljø.

Bogens sidste og mere underholdende kapitel af J. MacClancy om „biologiske baskere, sociologisk talt“ undersøger undersøgelser af biologisk (knogler, blod, fysiognomi) og lingvistisk art, som over et lille århundrede er blevet gjort i baskiske bestræbelser på at „bevise“, at baskere udgør en særlig og mere oprindelig „race“ forskellig fra de øvrige europæiske folk. Ingen af de mange studier har dog kunnet opklare mysteriet om, hvordan det er gået til, at baskisk er det eneste talte ikke-indoeuropæiske sprog i Europa og at Baskerlandets befolkning opviser en usædvanligt høj procentdel af rhesus-negative. Det har dog ikke hindret et par generationer af stivnakkede nationalister i at argumentere biologisk for en baskisk etnicitet, som alt andet lige mest er et socialt fænomen, siger forfatteren. Hermed ender han argumentationen dér, hvor Chapmans indledningskapitel ikke ville hen: nemlig i en erkendelse af, at den folkelige sammenknytning af biologi og etnicitet ikke nødvendigvis modificeres, fordi der går viden-skab i sagen. Den indsigt, MacClancy udleder af de biologiske studier af baskerne, er den, at de mestendels blot har medført en højnelse af graden af „kvalificeret uvidenhed“.

Hanne Veber
Center for Udviklingsforskning
København

SARA DICKEY: *Cinema and the Urban Poor in South India*. Cambridge Studies in Social & Cultural Anthropology 92. Cambridge, New York & Melbourne: Cambridge University Press 1993. 214 sider, ill. ISBN 0-521-44084-X hardback, pris £30.00.

„I byen Madurai er der film overalt“ begynder Sara Dickey sin bog om dette fascinerende emne. Der er film på gadernes kæmpemæssige og farvestrålende plakattavler, og billeder af berømte filmstjerner er malet på rickshaws samt på de fleste butiksfacader. De unge klæder sig og tager frisurer efter idolerne; mindre børn bytter filmstjernekort, efterligner stjernernes disco-dans eller slås ligesom filmenes helte. Fanklubmedlemmer mødes på gadehjørnet for højrøstet at prale med en berømt stjerns sidste præstation, og de sange, som konstant strømmer ud fra forvrængende højtalere til bryllupper, pubertetsriter og tempel-

festivaler, stammer faktisk fra de nyeste tamil-ske film.

Indien producerer flere film end noget andet land, og blandt de tre største centre for filmproduktion i Indien er den sydlige industri i Madras den største, hvad angår kapitalinvestering, bruttoindkomst samt antallet af produktionsbeskæftigede. Ca. 1/4 af Indiens biografer ligger i delstaten Tamil Nadu, og over 85% af Sara Dickey's informanter går i biografen 3-4 gange om måneden. Delstatens fem sidste førsteministre/statsledere har enten været filmstjerner eller -skabere. Alene omfanget af al denne aktivitet vedrørende film mere end antyder at film har en helt afgørende betydning for sydindiske tamilers liv.

Imidlertid er dette ikke en bog, som (ude-lukkende) præsterer den mere gængse antropologiske analyse af films betydning som masse- og populærkultur. Dickey interesserer sig først og fremmest for selve seerne, og for hvordan de, som laver film, reelt forhandler med publikum om disses indhold og mening. Selvom dette antageligvis sker for at få folk til at gå i biografen, repræsenterer filmene således begges værdier og indflydelse. Og dette viser sig at have en del at gøre med den sociale, kulturelle og økonomiske underordnede, og meget usikre, position, som „de fattige i byerne“ (en kategori med stor intern variation) befinder sig i. Klasseforskel – Dickey lægger ud med en diskussion af dette (næsten glemte) begrebs betydning for både skabelsen og modtagelsen af film – er centralt for forståelsen af forholdet mellem producenter og forbrugere.

Det er således ikke tilstrækkeligt med den mere klassiske kritik af massekultur som instrument for kapitalismens hegemoni og som skaber af falske behov og begær, dvs. af virkelighedsflugt. En sådan analyseramme kan ikke sige noget om, hvordan film og filmskabere skaber flugt. Fra hvad og til hvad tilbydes der flugt? Ser publikum sig selv som flugtsøgende og i så tilfælde hvordan? (s.14).

Ved en gennemgang af tidligere antropologiske undersøgelser af forholdet mellem massemedier og populærkultur, viser det sig, at meget få har beskæftiget sig med den del af publikums erfaring, som består i selve nydel-sen; m.a.o. identificering af betydningen og konstruktionen af størrelserne „nydelse“ og „flugt“ i film. Dickey demonstrerer, at film er dybt forbundet med nogle af de forhold, der har betydning for publikums liv, og langt fra at være adskilt for disse liv faktisk udøver ind-